

Dékány Alexandra: A magyar kisebbség helyzete Szlovákiában különös tekintettel a nyelvi jogokra¹

Mindig is érdeklődve figyeltem a kisebbségek helyzetét, jogaik megnyilvánulását a saját, belső jogrendszerünkben és határainkon kívül is, valamint a 2004-es Európai Unióhoz való csatlakozásunk óta figyelemmel kísérem a kisebbségek jogainak uniós szabályozását és az erre való törekvéseket. Magyarországon véleményem szerint élen járunk a kisebbségeknek nyújtott jogok alkalmazásában és a kultúrájuk, hagyományaik, szokásaik tiszteletben tartásában is. Sajnos, ez nem mondható el Európa összes országáról, hiszen vannak olyan államok, ahol a jogalkotók tetteikkel nem a kisebbségek jogainak minél szélesebb körű biztosításáról tesznek tanúbizonyságot, hanem éppen az ellenkezőjéről, megpróbálják a létező összes, még a jogállami keretek közé tartozó eszközzel asszimilálni, beolvasztani a kisebbségeket a többségi nemzet tagjai közé, ezzel veszélyeztetve a kisebbség identitástudatát. Véleményem szerint, ezeknek az asszimilációs folyamatoknak is többféle szintje létezik, és nem állítom azt, hogy minden szinten hibás ez az elképzelés. Ugyanis természetes az a vágy, hogy egy adott országban béke honoljon, az adott országban élő polgárok tiszteljék egymást és alkalmazkodjanak egymáshoz a békés együttélés jegyében, amihez kell az asszimiláció bizonyos fokú megjelenése és alkalmazása. Azonban sokszor nem azt

---

¹ Dékány Alexandra nemzetközi tanulmányok alapszakos hallgató. A tanulmány témavezetője: Dr. Szabó Tibor, a Határon Túli Magyarok Hivatalának egykori elnöke (1998-2002)

látjuk, hogy az asszimilációs törekvésekkel a többségi nemzet a békés együttélést kívánja elősegíteni, hanem azt, hogy meg kívánja szüntetni a kisebbségi csoportok létezését, illetve minimalizálni kívánja a kisebbségek jogait és lehetőségeit a magukkal hozott kultúra, hagyományok és szokások gyakorlása tekintetében, és ami a legfontosabb, az anyanyelvük gyakorlásában. Súlyos problémának tekintem azt, hogy a mai modern világunkban is még bőven akadnak olyan térségek, ahol nem megoldott az anyanyelv gyakorlásának kérdése, illetve ahol nem biztosított a kisebbségek számára az anyanyelven való oktatás joga illetve ennek az intézményi háttere. De beszélhetünk arról is, hogy a hivatalokban, közigazgatási intézményekben sem jellemző általánosan minden országra, hogy az ott élő kisebbségek az anyanyelvükön intézhetik a hivatalos ügyeiket. Elkésérítő ez a helyzet, hiszen a nyelv az egyik legfontosabb etno-identifikációs jegy, ami jellemez egy embert. Az anyanyelv az, amin egy ember a leghamarabb megtanulja kifejezni önmagát és az anyanyelv elsődlegességét nem szabad, hogy elvegye egy esetlegesen másodikként vagy harmadikként tanult nyelv, amit, mint a szóban is benne van, már idegennyelvként tanult adott személy. Az anyanyelvünk meghatároz minket, szinte ez az első olyan dolog, amivel azonosítjuk önmagunk, ez az, ami miatt egy adott közösséghez tartozónak érezzük magunkat és ez a nemzetiség tudat alapja. A nemzetet az adott nemzethez való tartozás tudata kovácsolja össze, tehát példának okáért a magyar nemzetet a magyar anyanyelvű emberek magyar nemzethez való tartozás tudata kovácsolja össze. Gondoljunk csak bele, mi lenne, ha elvennék tőlünk az anyanyelvünk? Idővel akár az is lehetne a következménye, hogy a nemzetiségtudatunk is elveszik. A kisebbségi nyelvhasználat lehetősége elengedhetetlen ahhoz, hogy adott kisebbség fenn tudjon maradni egy másik nemzet által dominált területen/országban. Kijelenthetjük, hogy: „(...)a kisebbségi közösségek létét közvetetten és közvetve is befolyásolja a többségi társadalom által számukra biztosított nyelvi jogok minősége”².

---

2 Andrásy, 1998.

1. A kisebbség, mint fogalom valamint megjelenése a többségi társadalomban

A társadalomban egyfajta zavar él a kisebbségek fogalmával kapcsolatban és ezáltal az emberek tévesen ítélik meg a kisebbségeket és a nekik járó jogok szükségességét is. Maga a kisebbség szó is néhol pejoratív értelemben jelenik meg, holott ez csak azért történhet meg, mert hibás az a jelentéstartalom, amely a szót övezi. Ez a fajta fogalomzavar a XX. század második felére erősödött fel igazán és napjainkban erőteljesen jelen van.³

A kisebbségek fogalmát először az Állandó Nemzetközi Bíróság a görög-bolgár közösségekkel kapcsolatosan fogalmazta meg, 1930-ban. Eszerint a nemzeti kisebbség:

„(...)olyan személyek közössége, akik egy adott országban vagy helységben (településen) élnek, saját faji (nemzeti), vallási, nyelvi és hagyománybeli identitás olyan szolidaritásérzésben egyesíti őket, amely arra irányul, hogy megőrizzék hagyományaikat, megtartsák és gyakorolják vallásukat, a származásuknak megfelelő szellemben biztosítsák gyermekeik nevelését és oktatását, s hogy mindebben kölcsönösen segítsék egymást.”⁴

Az ENSZ Alapítóokmánya (1945) nem foglalkozott a kisebbségek kérdésével. 1954-ben azonban az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának a „Faji Elkülönítés és Kisebbségi Jogok Albizottsága” tevékenységének keretében definiálták a kisebbség fogalmát, miszerint:

„(...)a »kisebbség« meghatározás csak a népességen belüli azon nem domináns csoportokat foglalja magában, amelyek a lakosság többi részétől jelentősen eltérő etnikai, vallási vagy nyelvi hagyományokkal vagy tulajdonságokkal bírnak, és ezeket meg kívánják őrizni.”⁵

---

3 Jobbágy, 2002. <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=m020215.html> (letöltés: 04. 23.)

4 Girasoli, 1995.

5 Csányi, 2004.

Francesco Capotorti is megfogalmazta a kisebbség definícióját 1977-ben. Az ő megfogalmazásában a kisebbség:

„(...)olyan nem domináns csoport, amely lélekszámban kisebb az állam népességének többi részénél, s amelynek tagjai – mint az adott állam szülöttei – olyan etnikai, vallási vagy nyelvi jegyekkel rendelkeznek, amelyek különböznek az állam népességének többi részétől és olyan szolidaritás érzést tanúsítanak, még ha csak burkolt formában is, amely kultúrájuk, hagyományaik, vallásuk vagy nyelvük megőrzésére irányul.”⁶

Jules Deschénes 1985-ben megfogalmazott gondolatai szerint pedig a kisebbség:

„(...)egy állam polgárainak olyan csoportja, amely számszerű kisebbséget alkot, az adott államban nincs domináns helyzetben, s olyan etnikai, vallási vagy nyelvi sajátosságai vannak, amelyek különböznek a népesség többségének ilyen jellemzőitől, olyan összetartozásérzésről (szolidaritásról) tanúskodik, hogy – ha burkolt formában is – kollektív akarat alapján sajátos csoportként kíván fennmaradni, és célja, hogy a törvény előtt a többséggel egyenlő jogokat és elbírálást élvezzen”⁷

A XX. században a kisebbségek csupán néhány lehetőség közül választhattak arra nézve, hogyan is próbálnak meg alkalmazkodni az új szituációhoz, ahhoz, hogy az egykori többségi társadalom tagjai közül mostanra kisebbségbe szorultak. Ezt az újfajta társadalmi helyzetet a kisebbségeknek el kellett fogadniuk és meg kellett tanulniuk alkalmazkodniuk ehhez a megváltozott környezethez. Természetesen nem lehet általánosítani, hiszen minden kisebbségi csoport más és más helyzetben találta magát, más kihívásokkal kellett szembenézniük, de egyben hasonlítottak: meg kellett találniuk a módját a többségi társadalommal való békés együttélésnek úgy, hogy saját kultúrájuk, hagyományaik, identitásuk és nyelvük ne vesszen el.

---

⁶ Girasoli, 1995.

⁷ U. o.

Ahogy azt látjuk, sok gondolkodó próbálta megfogalmazni a kisebbségek fogalmát. Mindegyikük célja az volt, hogy megalkossanak egy olyan átfogó és könnyen értelmezhető fogalmat, amelyet be lehet illeszteni a jogrendszerbe és segítségével pontosan meg lehet határozni azt, kik tartoznak a kisebbségekhez. A kisebbségek pontos meghatározása kulcsfontosságú ahhoz, hogy a kisebbségeknek járó jogokat és természetesen kötelezettségeket is meg tudjuk állapítani és a jogok és kötelezettségek alkalmazásának a kereteit is ki tudjuk jelölni. Ezzel a fogalommal elkerülhetők az esetleges jogsértések illetve túlkapások.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201/1993. sz. ajánlásának 1. cikke is tartalmaz iránymutatást a nemzeti kisebbségek megfogalmazására:

- „(...)olyan személyek csoportja egy államban, akik
- a) az illető állam területén laknak, ennél fogva állampolgárok;
  - b) hosszú távú, szilárd és tartós kötelék fűzi az illető államhoz;
  - c) megkülönböztető etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi jellemzőkkel rendelkeznek;
  - d) megfelelően reprezentatívak, noha számukat tekintve kevesebben vannak, mint az illető állam vagy régiótól lakosságának többi részre;
  - e) özs identityásuk elemei megőrzésének – ideértve kultúrájuk, hagyományaik, vallásuk vagy nyelvük közös megőrzésének – vágya motiválja őket.”⁸

---

8 Kántor – Majtényi, 2005.

2. Lehetőségek a kisebbségek számára.

Elsőként adott volt a kivándorlás lehetősége az anyaországukba vagy esetlegesen egy másik országba, ahol kedvezőbb feltételeket biztosít számukra az adott állam.⁹ A kisebbségek közül sokan éltek is ezzel a lehetőséggel és megindult a kivándorlás. Napjainkban is erős ez a tendencia, természetesen mára már ez a fogalom is differenciálódott. Mára már a kivándorlás, mint gazdasági megfontolásból hozott döntés a jellegzetes, főképpen Európában.

Meg kell említeni továbbá az a lehetőséget is, hogy a kisebbségek megpróbálják elfogadni azokat az integrációt támogató eszközöket és lehetőségeket, amelyeket a többségi társadalom kínál fel számukra, ezzel mintegy vállalva az asszimiláció végbemenését.¹⁰ Véleményem szerint nagyon fontos megvizsgálni azt, hogy adott országban a döntéshozók/jogalkotók, milyen szinten kívánják az asszimilációt végrehajtani. Ugyanis a kisebbségek és a többségi nemzet tagjai között a békés együttélést elősegítendő kétségtől szűkség van bizonyos asszimilációs lépésekre, gondolok itt arra például, hogy a többségi nemzet nyelvének oktatása a kisebbség számára is elérhető és szorgalmazott legyen. Ám nagyon fontos, itt sem szabad túlzásokba esni és az asszimilációt a jogfosztás eszközévé tenni.

Következő lehetőség még a kisebbségek részéről az elzárkózás, amikor is a kisebbség tagjai úgy akarják elérni a függetlenségüket, hogy kizárják magukat a többségi társadalom ügyeiből, mindennapi életéből és zárt kolóniaként élik mindennapjaikat¹¹. Nem feltétlen tartom szerencsésnek ezt a módszert, ugyanis eddig nem sok példát láthatunk arra vonatkozóan, hogy ez működőképes. Kétséget kizáróan látszik, hogy ebben az esetben a kisebbség jogait, kultúráját nagyon erős

---

9 Jobbágy, 2002. <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=m020215.html> (letöltés: 04. 23.)

10 U. o.

11 U. o.

védelem övezi, ám a gyakorlatban sajnos csak kevés élő példát láthatunk erre nézve.

Utolsóként pedig beszéljünk arról az esetről, amikor is a kisebbség kiharcol magának bizonyos nyelvi illetve önkormányzati jogokat, amelyek hozzásegítik a kisebbség tagjait ahhoz, hogy különálló rendszert és társadalmi szerkezetet építsenek fel, majd pedig tartsanak fenn.¹² Más néven ezeket autonómiáknak is szokás hívni, és például az Åland-szigetek is eszerint az igazgatási módszer szerint él és őrzi meg Finnországon belül a saját svéd kultúráját, szokásait, hagyományait és többek között a nyelvét is. A finn példán keresztül is láthatjuk, hogy ez egy abszolút működőképes lehetőség, ám kis számban létezik napjainkban.

Meghatározhatunk (kisebbségben élő) csoportokat annak függvényében is, hogyan reflektálnak a többségi társadalom kihívásaira is, eszerint elkülöníthetünk bevándorlókat, metoikoszokat, elzárkózó vallási-nemzetiségi csoportokat, kasztjellegű faji csoportokat és nemzeti kisebbségeket.¹³ Tanulmányomban bővebben csak a nemzeti kisebbségekkel foglalkozom, azonban a többi csoportot is bemutatom röviden, hogy a nemzeti kisebbségek fogalma még jobban elkülöníthető legyen. A bevándorlókat és a ma is ismert metoikoszok csoportját gyakran keveri a köznyelv, habár korántsem ugyanazt jelöli a két fogalom. A bevándorlókra jellemző, hogy rendszerint 3-5 év után állampolgárságot kapnak a célországban, a metoikoszok azonban gyakran hosszú évtizedek után sem kapnak állampolgárságot és az ezzel járó jogokat.¹⁴ Lényegében ez jelenti a különbséget a két csoport között. Korábban említettem olyan csoportokat, amelyekre az jellemző, hogy zárkózottan élnek és ez összekapcsolódik valamilyen mély vallási meggyőződéssel, példaként erre a csoportra az amish közösséget lehet megemlíteni.¹⁵ A kasztjellegű faji csoportokra jó példa az afro-amerikai közösség, amely nagy számban az Egyesült Államokban él, ennél a csoportnál

---

12 U. o.

13 U. o.

14 U. o.

15 U. o.

erősen megjelenik az őket ért hasonló problémákra való válaszkeresés is, mint összekovácsoló erő.¹⁶ Ezeknél a kisebbségi csoportoknál összességében megfigyelhető az, hogy problémáik javarészt csak az adott állam belső problémája, ahol megjelennek.

A nemzetiségi kisebbségek elismerése, jogaik biztosítása a XX. század történelmi eseményeinek hatására mára az egyik legsürgetőbb kérdéskörre alakult. S hogy miért is alakult így? A kérdésre egyszerű a válasz, ez az a kérdés, amelyet a fejlett jogállamisággal rendelkező Európában sem tudtak még a mai napig sem megoldani, valamint a nemzetiségi kisebbségek közösségei igen erőteljes hatással vannak az Európában lévő rendre, biztonságra és békére, amit minden európai igyekszik megóvni.¹⁷ A nemzeti kisebbségek problémái azonban nem adott ország belügyébe tartoznak, hanem a nemzetközi szintésre, ugyanis gyakran láthattunk a történelem során is olyan példát, hogy két ország kapcsolata jelentősen függött attól, hogyan bánnak a kisebbségekkel. Hiába ennyire sürgető a probléma, napjainkban is azt látjuk, hogy nincs egységes, elismert fogalom a kisebbségeket illetően és habár az Európai Unió szervezetei lépéseket tesznek a nemzeti kisebbségek védelmében, még bőven van mit tenni a jövőben is.

2. Szlovákia független állammá fejlődése

Az a terület, amit ma Szlovákia néven ismerünk, a 11. századtól a Magyar Királyság integráns részét alkotta, 1867-től az Osztrák-Magyar Monarchia része volt. Majd az első világháború után, az 1918. október 28-án kikiáltott Csehszlovák Köztársaságba tagozódott be.¹⁸ 1938-39-ben a Csehszlovák Köztársaság szétesett, Németország létrehozta

---

¹⁶ U. o.

¹⁷ U. o.

¹⁸ Szabómihályi, http://adattar.adatbank.transindex.ro/tanulmany/06_Szabomihaly_Gizella.htm (letöltés: 04. 20.)

a Cseh-Morva Protektorátust a cseh országrészben, a mai Szlovákia déli, magyarok lakta területeit a bécsi döntés értelmében Magyarországhoz csatolták, az északi területen pedig létrejött a Szlovák Köztársaság. A második világháború győztes nagyhatalmai azt a döntést hozták, hogy visszamenőleg érvénytelenítik a müncheni és a bécsi döntéseket, aminek eredményeképpen visszaállították az első világháború után megállapított határokat. 1969 január 1-jétől az ország cseh-szlovák államszövetséggé alakult. Az 1989-es változások után olyannyira megerősödtek a szlovák autonómiatörekvések, hogy 1993. január 1-jén kikiáltották a független Szlovák Köztársaságot.¹⁹

3. Nyelvi szabályozás Szlovákiában az I. világháború utáni időszakban

Az első világháború utáni Csehszlovákia többnemzetiségű terület volt, az itt élő kisebbségek jogait pedig a saint-germain-en-laye-i kisebbségi szerződés írta le, amely egyes rendelkezéseit az 1920-as csehszlovák alkotmánylevél és a nyelvtörvény is tartalmazta.²⁰ A kisebbségi szerződésben a hetedik cikkely tartalmazza a nyelvi jogokkal kapcsolatos deklarációkat, melyek szerint a hivatalos nyelvvel kapcsolatos kérdések a kormány kezébe kerültek. Konkrét rendelkezései is vannak az egyezménynek, mint például a magán- és üzleti forgalomban kötelező a szabad nyelvhasználat, a bíróság előtti anyanyelv-használatot pedig könnyítéssel tette lehetővé az egyezmény.²¹ A kilencedik szakasz foglalkozik az anyanyelven való oktatás kérdésével, ez alapozza meg végül azt a százalékos elvet, amelyet a későbbiek során is előszeretettel alkalmaznak. E szerint az adott területen élő kisebbségek aránya alapján

---

¹⁹ U. o.

²⁰ Vass, 2013 http://epa.oszk.hu/00900/00997/00028/pdf/EPA00997_letunk_2013_k_072-091.pdf (letöltés: 2016. 04.20.)

²¹ U. o.

határozzák meg a garantálni kívánt jogokat. Az 1920. szeptember 20-án elfogadott alkotmányon is meglátszik a kisebbségi szerződés hatása, ugyanis az akkori alkotmány külön foglalkozik a kisebbségekkel, de a szabályozást továbbra is törvényi szinten rendeli el. Ezután elfogadásra került a nyelvtörvény, amely 3 fő területre terjedt ki:

1. az eljárások nyelvére,
2. a fegyveres erők használati nyelvére,
3. és az állami bankjegyekre.²²

A nyelvtörvény alkalmazza a területi arányt, vagyis azokon a területeken, ahol a kisebbségi lakosság aránya legalább 20%, az eljárás az ügyfél anyanyelvén is elindítható. Ezt részletesebben a 17/1926 kormányrendelet írja le. A következő jogszabály, az 1928/229-es számú kormányrendelet a nyelvhasználat többi százalékos megoszlásáról rendelkezik, vagyis ahol a nemzetiségi lakosság az összlakosság felét alkotta, az államnyelven írt hivatalos iratokat a kisebbségi közösség nyelvére is le kellett fordítani. Ha ez az arány 75% vagy több, akkor a hivatalos iratokat csak akkor kell államnyelven is kiadni, ha erre külön kérelem érkezik.²³ Ezek a rendelkezések nagyon jól hangzanak, főleg ha belegondolunk, hogy lassan 100 évvel ezelőtti rendelkezésekről van szó, ám fontos azt is megjegyezni, hogy a közigazgatási átszervezések és a járási határok meghúzása miatt szinte lehetetlenné vált a rendelkezések használata. A módosításokkal a nyelvi arányok csak igen kevés esetben érték el a rendelkezésekben meghatározott lélektani határokat. Ebből is látszik, hogy a közigazgatási átalakítások célja az volt, hogy a magyar, a német és a ruszin kisebbségek arányát csökkentsék adott területen. Az alábbi számadatok is jól példázzák ezt a folyamatot: 1921-ben 12 járásban volt 66%-os magyar többség, de 10 év alatt ez a szám 10-re csökkent.²⁴

---

²² U. o.

²³ U. o.

²⁴ U. o.

4. Nyelvi szabályozás Szlovákiában a II. világháború utáni időszakban

A második világháborúban Szlovákia önállóvá vált, ekkor a kisebbségi jogok területén a viszonyosság elvét alkalmazták. A viszonyosság elve annyit jelentett, hogy az akkori alkotmány szerint az ország területén élő kisebbségek abban az esetben használhatták a saját nyelvüket az oktatásban vagy a közéletben, ha az adott kisebbség anyaországában élő szlovák kisebbség is rendelkezett hasonló jogokkal.²⁵ A második világháború után a Szlovákia területén élő magyar kisebbséget megfosztották állampolgári jogaitól és nyelvi jogaitól is. Ezzel elkezdődött a magyar kisebbségek számára a jogfosztottság korszaka. A kisebbségi nyelv használata (a német nyelv is ide tartozott) a nyilvános érintkezésben is tiltott volt, sőt még büntethető is. Az 1948 utáni időszakban a kisebbségek nyelvhasználati jogai az anyanyelvű oktatáshoz való jogban jelentek meg először az 1960-as szocialista alkotmányban.²⁶ Ezután a prágai tavasz ebben a kérdésben is előrelépést hozott. 1968-ban elfogadták az alkotmánytörvényt, melynek harmadik paragrafusa a magyar kisebbségi közösségnek és a Csehszlovákiában élő német, lengyel és akkoriban ukránnak nevezett (de valójában ruszin/rutén) kisebbségi közösségnek is biztosított jogokat az anyanyelvi művelődéshez, kulturális fejlődéshez, saját kulturális szervezetek létrehozásához és kisebbségi nyelvű sajtó működtetéséhez.²⁷ A 144/1968-as törvény azt a rendelkezést hozta, hogy bizonyos területen ezen kisebbségek hivatalos nyelvként is használhatták anyanyelvüket. Habár ezek a jogok megjelentek az alkotmányban, de azt nem jelentette ez az előrelépés, hogy a kisebbségi jogokat törvényi szinten szabályozzák. A kisebbségek nyelvi jogai messze nem terjedtek ki az élet minden területére, mondhatni azt is, hogy megrekedtek a kultúra és az oktatás területén. A hivatalos nyelvhasználat, vagy a kétnyelvűség intézménye még említés szintjén sem merült fel

---

²⁵ U. o.

²⁶ U. o.

²⁷ U. o.

a törvényhozókban ezekben az időkben. Némely párthatározat ugyan foglalkozni látszott a kérdéssel, de a folyamat el sem indult. Az egyszerű emberek szintjéig pláne nem jutott el szinte semmilyen információ arra nézve, milyen jogok érvényesítését tette lehetővé a törvény, vagy hogy ezen jogok használatának elmulasztását milyen fórumokon lehetne jelezni. Kijelenthetjük, hogy a nyelvhasználati jogok érvényesülése ad hoc jellegűvé vált, és mindig az adott, helyi vagy esetleg a felsőbb politikai vezetés akaratától, önkényétől függött.²⁸

A helyzet árnyalásához még az is hozzátartozott, hogy a magyarlakta területeken a hivatalokban egyre inkább jellemző volt az, hogy többnyire szlovák nemzetiségű vagy szlovák iskolában tanult személy dolgozott, így szinte egyértelmű volt a helyzet, hogy a magyar nyelv ezekről a területekről egyre inkább kiszorul, az 1970-es és 1980-as évekre pedig már az is megfigyelhető volt, hogy nemcsak a hivatalokból, hanem a nyilvános területekről is kiszorult a magyar nyelv.²⁹

5. Nyelvi szabályozás Szlovákiában a rendszerváltás után

A rendszerváltás után nem lehetett már tovább elodázní a kisebbségek nyelvhasználati jogainak kérdését. Amikor az ezzel foglalkozó törvényalkotási folyamat elkezdődött, az nemcsak a politikai életben jelent meg, hanem a sajtóban és a közéletben is. 1990-ben fogadták el Szlovákiában a hivatalos nyelvről szóló törvényt, a kisebbségi nyelvek közül azonban egyik sem kapott hivatalos státust, de a kisebbségi nyelvhasználat jogi keretek közé került. A szlovák nyelvpolitika nem titkolt célja az volt, hogy a szlovák nyelvet helyezze előtérbe. Emellett megjelent a kisebbségi nyelvek használatának törvényi szintű szabályozására is

---

²⁸ U. o.

²⁹ Szabómihály, 2002. pp. 19-41.

az igény, hiszen adott volt a probléma, a rendszerváltás után a magyar kisebbségi közösség is igényelte, hogy anyanyelve nagyobb szerepet kaphasson mind a hivatalos és mind a nyilvános kommunikációban.³⁰ Az 1995-ös nyelvtörvényben egyértelműen látszott az, Szlovákia arra törekszik, hogy kiépítse a szlovák nemzetállamot. Ezt bizonyítja többek között az is, hogy a nyelv az alkotmányban a címerrel és a himnusszal együtt a nemzet jelképévé vált. Sőt, az államnyelv védelme a szlovák nemzeti érdek érvényesülésének feltételeként jelenik meg a Mečiar-kormány programjában.³¹ Az 1995-ös törvény és később a módosított nyelvtörvény is a szlovák nyelvet nemcsak hivatalos államnyelvvé teszi, hanem az állami szuverenitás kifejezője szerepet is hozzácsatolja. Ezzel együtt jár az is, hogy a szlovák nyelvet a szlovák nemzet fő ismertetőjegyének nevezik, ami azt jelenti, hogy védelemben kell részesülnie és minden más nyelvvel szemben előnyt élvez.³² A szlovákok ekkoriban úgy gondolták, hogy a saját nyelvük, a szlovák háttérbe szorult. Ennek több oka is volt, többek között az, hogy az akkori politikai vezetés úgy gondolta, hogy a szocializmus évei alatt elhanyagolták a szlovák nyelvet, valamint okként hozták még fel a dél-szlovákiai magyar iskolák erőszakos fellépését.³³ Úgy gondolták, hogy a magyar kisebbséghez tartozó fiatalok nem élnek a szlovák nyelv elsajátítását garantáló jogukkal.³⁴

A későbbiekben a Mečiar elleni kék koalíció győzött, és megváltozott a nyelvpolitikában alkalmazott retorika is a szlovákok részéről.

A 2000-es években egyre inkább az volt a jellemző, hogy a magyar elem folyamatosan eltűnik a nyelvpolitikával és nyelvi jogokkal kapcsolatban tett nyilatkozatokból, egyáltalán nem olyan erőteljes a megjelenése, mint a Dzurinda-kormány előtti időkben.³⁵ 2001-ben fogadta el a szlovák kormány a 131/2001-es kormányhatározatot, amely a Szlovák

---

30 Vass, 2013 http://epa.oszk.hu/00900/00997/00028/pdf/EPA00997_letunk_2013_k_072-091.pdf (letöltés: 2016. 04.20.)

31 U. o.

32 U. o.

33 U. o.

34 U. o.

35 U. o.

Köztársaság államnyelvéről való gondoskodás koncepciójáról szól, és a Mečiar utáni hivatalos nyelvpolitika alapidokumentumaként kezelhető.³⁶ Ebben a dokumentumban tulajdonképpen újradeklarálják azt, hogy az államnyelv a szlovák, amely a nemzet „alapvető identifikáló jegye”, tehát a kiindulópont továbbra is az 1995-ös nyelvtörvény.³⁷ Megjelenik továbbá azon gondolat is, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó polgároknak el kell mélyíteni a szlovák nyelvhez fűződő pozitív viszonyát, hiszen a szlovák nyelv az, amely az állampolgárokat Szlovákia területén összeköti, egyesíti és egyenjogúsítja.³⁸ Természetesen megjelenik az államnyelv és a kisebbségi nyelvek viszonyának a kérdése is a dokumentumban, abban a kontextusban, hogy kijelentik, az államigazgatás hatékonysága érdekében garantálni kell az államnyelv státuszát, de az állam elismeri a „kisebbségi nyelvet beszélő személyek jogait”.³⁹ Vagyis, ha figyelmesen olvasunk, akkor láthatjuk, hogy nem nyelvi jogok kerültek elismerésre, hanem az egyén jogai.

Szlovákia szinte minden releváns nemzetközi dokumentumot ratifikált, a kisebbségi nyelvhasználati jogokat az alkotmányukban is megemlítik, mégis panasszal élnek az itt élő kisebbségek. S miért is van ez? Azért, mert megfigyelhető, hogy az itt élő kisebbségeknek még mindig kevesebb nyelvi joguk van, mint más, hasonló helyzetben élő kisebbségeknek.

6. Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája

Európában a rendszerváltások csak még inkább felerősítették a kisebbségi kérdés jelentőségét, amivel megoldás kidolgozására sarkallták a törvényhozókat. Azzal, hogy a kisebbségeket elismerjük és a sajátoságaikat intézményesített formában vesszük figyelembe, növelhetjük a

---

36 U. o.

37 U. o.

38 U. o.

39 U. o.

békés együttélés lehetőségét és egymás elfogadását. Így gondolkodott az Európai Unió is, amikor elkezdett a kisebbségek jogainak kérdésével foglalkozni. Fontos megemlíteni az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetet és az Európa Tanácsot, mivel ez a két szervezet az, amelyik a legtöbbet teszi az Európai Unióban a kisebbségekért. Ha csak a kisebbségek nyelvi jogainak kérdésére szűkítjük a kört, akkor a legfontosabb dokumentum kétség kívül az Európa Tanács keretében létrejött „Regionális vagy Kisebbségi nyelvek Európai Chartája”. 1983-ban kezdődött el az a kodifikációs folyamat, amelynek eredménye az 1992. november 5-én Strasbourg-ban aláírt Charta, amelyet tizenegy részes állam képviselője látott el kézjeggyével. A keretegyezmény azonban csak 1998-ban lépett hatályba, mivel kezdetben kevés ország ratifikálta. Fontos leszögezni, hogy a Charta célja nem az, hogy specifikus nyelvi egyéni jogokat biztosítson, hanem bizonyos kulturális értékek tiszteletét követeli meg.⁴⁰ A Charta preambulumban ezt olvashatjuk: „Európa kulturális gazdagságának és hagyományainak megóvása és fejlesztése.”⁴¹ A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája három részből áll. Az első részben olvashatjuk az általános rendelkezéseket, többek között a definíciókat, a második rész megfogalmazza a célokat és az elveket, a harmadik rész pedig a kötelezettség-vállalásokat tartalmazza, amelyeknek az az érdekessége, hogy „menüszerű”, vagyis minden állam a Charta aláírásakor meghatározhatja azt, melyik részeket tartja magára nézve kötelező erejűnek. Úgy gondolom, tisztán látszik, a legtöbb probléma ebből az „a la carte” stílusból fakad. A másik probléma az, hogy a részes államok, még ha alá is írják, milyen intézkedéseket, célokat, elveket tekintenek magukra nézve kötelezőnek, azokat semmilyen nemzetközi bíróság előtt nem kényszerítheti ki tőlük senki, és a Chartának semmilyen szankcionáló mechanizmusa sincs. Tovább súlyosbítja a helyzetet az is, ahogyan némelyik helyen a Charta fogalmaz, ugyanis a következő kifejezések jelennek meg benne,

---

40 Bradean-Ebinger, 2011. http://www.southeast-europe.org/pdf/06/DKE_06_M_EU_BEN_9.pdf (letöltés: 2016. 04.22.)

41 U. o.

a teljesség igénye nélkül: „ésszerűen lehetséges”, „a nyelvek helyzete szerint”, „amennyiben ezt létszámuk indokolja”.⁴² Egyértelmű, mi a baj ezekkel a kifejezésekkel: túlzottan megengedőek, főleg ha a kérdés fontosságára gondolunk. A Chartában foglalt rendelkezések ugyan széleskörűek, vagyis rendelkeznek az oktatásügyről, az igazságszolgáltatásról, a közigazgatási és közszolgálati szervekről, a tömegtájékoztatási eszközökről, a kulturális tevékenységekről, a gazdasági és társadalmi életéről, a határon túli cserekapcsolatokról.⁴³ Ahogy látjuk, az Európa Tanácsban megpróbálták a lehető legszéleskörűbb dokumentumot megalkotni, ám még a háromévenkénti jelentésekkel (amelyeket a részes államok nyújtanak be és azokat független szakértői bizottság ellenőriz) sem sikerült olyat alkotni, amely áttörést ér el a kisebbségvédelemben.⁴⁴ Dicséretes maga az elgondolás, de véleményem szerint szankciók nélkül a részes államok túlságosan is szabad kezet kapnak a megvalósításhoz, aminek megint csak a kisebbségek látják a kárát.

7. A magyar kisebbség Szlovákiában a demográfiai adatok és a területi eloszlás tükrében

A legutóbbi népszámlálás ideje Szlovákiában 2011. május 27-i eszmei időpontban zajlott, az adatok pedig a következőket mutatják. Szlovákia 5,397 millió lakosából 458.467 vallotta magát magyar nemzetiségűnek, ami ha kiszámoljuk, akkor látható, hogy 62.061 fős csökkenést mutat a 2001-es adatokhoz képest.⁴⁵ Vagyis a magyar nemzetiségű lakosok aránya 2011-es adatok alapján 8.5 %, 2001-ben pedig ez az adat 9.7 % volt. ⁴⁶ Ha a magyar anyanyelvű lakosok számát nézzük, akkor azt

---

42 U. o.

43 U. o.

44 U. o.

45 Fiala-Butora, 2012, pp. 144-171.

46 U. o.

láthatjuk, hogy 572.929-ről 508.714-re, 64.215 fővel csökkent a számuk, ami százalékos arányban azt jelenti, hogy 10.7 %-ról csökkent 9.4 %-ra.⁴⁷ Ugyan figyelembe kell vennünk a demográfiai folyamatokat, az asszimilációt és a migrációs veszteséget is az adatok kielemezéséhez, de a tendencia akkor is folyamatos csökkenést mutat a Szlovákiában élő magyar nemzetiségűek és a magyar nyelvet, mint anyanyelvet beszélő emberek számában.

A Nyitra környéki magyarságot kivéve a magyar kisebbség többnyire kedvező etnikai viszonyok között él Szlovákiában, az anyaország, vagyis Magyarország határát érintő tömbterületen.⁴⁸ A szlovákiai magyar kisebbség döntően alföldi tájakon él, ez elmondható még a horvát kisebbség esetében is.⁴⁹

8. Szlovákia a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának fényében

A Charta aláírására csak 1998 után került sor, annak ellenére, hogy a magyar politikai képviselet már a mečiar időszakban szorgalmazta az aláírást.⁵⁰ 1998 után is az MKP nevéhez fűződik lényegében az aláírás, amikor is sikerült az MKP-nak a kormányprogram külpolitikáról szóló fejezetébe ezt a pontot beiktatni. Több változatot is megtárgyaltak a döntéshozók a Charta szlovákiai elfogadása előtt, a továbbiakban ezeket a változatokat mutatom be röviden.

Az első változatban négy nyelvet jelöltek meg, – a cseh, a magyar, az ukrán és a ruszin nyelveket – amelyek a Charta védelme alá kerülnek, de csak akkor, ha a kisebbségi nyelvhasználati törvény által meghatározott

---

47 U. o.

48 Dohányos – Lelkes – Tóth, 2003. pp. 16-17.

49 U. o.

50 Vass, 2013 http://epa.oszk.hu/00900/00997/00028/pdf/EPA00997_letunk_2013_k_072-091.pdf (letöltés: 2016. 04.20.)

20%-os arányszámot elérik.⁵¹ Az első változatot a kulturális minisztérium készítette. Itt is megjelenik azonban az a probléma, hogy a „regionális nyelv” fogalma nem jelenik meg, mert Szlovákia nem volt hajlandó elismerni azt a tényt, hogy az országban vannak területhez köthető nyelvek. Ezt a problémát jól példázza az is, hogy Szlovákiában eszerint a tervezet szerint a közel félmillió magyar nyelv is ugyanolyan jogokat kapott volna, mint az alig néhány ezer fős német nyelv.⁵² Jól látható volt, hogy ezt a tervezetet át kell dolgozni, így először a nyelvek közé felvették a horvát nyelvet is, majd a külügyi előterjesztésben bővítették a nyelvek listáját és csoportokba sorolták azokat. Az első csoportba a magyar nyelv, a második csoportba (kevésbé elterjedt regionális nyelvek csoportja) a ruszin és az ukrán nyelv, míg a harmadik csoportba -többek között- a német, a cseh és a lengyel nyelv kerültek.⁵³ Szlovákia vállalásai a következők voltak:

1. a büntetőeljárások során biztosítja a vádlott számára azt a jogot, hogy az anyanyelvét használhassa,
2. a közszolgálati rádió és a televízió esetében kisebbségi nyelven készült műsorok is sugározhatóak,
3. „ésszerű mértékben” gondoskodik arról, hogy az olyan létesítményekben, mint pl. a kórházak, rendelőintézetek, lehetőség legyen a kisebbségi nyelvek használatára.⁵⁴

Szlovákia azonban mindvégig félt attól, azzal, hogy a kisebbségi nyelveknek és a kisebbségeknek jogokat biztosít, veszélyezteti a szlovák nyelvet és a szlovák nemzethez tartozó polgárokat- Szlovákia többek között úgy nyilatkozott, hogy minden kötelezettségvállalása a kisebbségi nyelvekkel kapcsolatban csak akkor érvényes, ha az az államnyelv sérelme nélkül végrehajtható.

---

51 U. o.

52 U. o.

53 U. o.

54 U. o.

9. Összegzés

Szlovákiáról nem mondható el az, hogy a saját, belső jogi szabályozásában lefektetett vállalásainál többet vállaljon a Chartában. Az is elmondható, hogy megesik, még ezeket a kötelezettségvállalásait sem tartja be, gondolok itt például azokra a kritikákra, amelyet a bizottság fogalmazott meg vele szemben, vagyis, a kisebbségi nyelvek oktatását alacsony színvonalon valósítja meg, valamint a kisebbségi nyelvek kis számban jelennek meg a nyomtatott és az elektronikus sajtóban.⁵⁵ Kritikaként érte Szlovákiát az a megállapítás is, hogy a többségi társadalom számára nem biztosít elegendő lehetőséget arra, hogy megtanulják az ország területén kisebbségben élők nyelvét, megismerjék kultúráját.⁵⁶

Véleményem szerint a kisebbségek nyelvi jogainak kérdésköre, illetve problémája addig nem fog megoldódni teljes mértékben, amíg a szlovák kormány nem hajlandó megérteni, hogy ezzel nem a szlovák nyelv „elnépszerűtlenítése” és ellehetetlenítése a cél, hanem csak az, hogy a Szlovákiában élő kisebbségek megőrizhessék anyanyelvüket és kultúrájukat, békességben együtt élve a szlovákokkal. Mindazonáltal elmondható az is, hogy a szlovák-magyar viszony napjainkra rendeződni látszik.

10. Irodalomjegyzék

1. Andrassy György (1998): Nyelvi jogok. A modern állam nyelvi jogának alapvető kérdései, különös tekintettel Európára és az európai integrációra. *Studia Europaea*, Pécs.
2. Csányi Edina: A kisebbségvédelem és egyes jogi kérdései – 1. rész. *Jogelméleti Szemle*. 2004. év 4. szám.

---

⁵⁵ U. o.

⁵⁶ U. o.

3. Dohányos Róbert – Lelkes Gábor – Tóth Károly (szerk.) (2003): Nemzeti és etnikai kisebbségek Szlovákiában. Somorja – Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó
4. Nelu Bradean-Ebinger: EUROMOSAIC– Kisebbségi és regionális nyelvek az EU-ban 2011 http://www.southeast-europe.org/pdf/06/DKE_06_M_EU_BEN_9.pdf
(Utolsó letöltés ideje: 2016. 04. 22.)
5. Fiala-Butora János: A magyar nyelv jogi helyzete Szlovákiában. In. Kántor Zoltán (szerk.) (2012): Térvesztés és határtalanítás – A magyar nyelvpolitika 21. századi kihívásai. Nemzetpolitikai Könyvek 1. Budapest, Nemzetpolitikai Kutatóintézet, Lucidus Kiadó pp. 144-171.
6. Nicola Girasoli: A nemzeti kisebbségek fogalmáról. Akadémia Kiadó. Budapest 1995.
7. Jobbágy István: A kisebbségek fogalmának meghatározási problémája a nemzetközi kapcsolatokban – A kérdés szlovákiai vonatkozásai <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cikmek&cikk=m020215.html> (Utolsó letöltés ideje: 2016. 04. 23.)
8. Kántor Zoltán – Majtényi Balázs (szerk.) (2005): Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről. Budapest, Rejtjel Kiadó
9. Szabó Mihály Gizella: A szlovákiai kisebbségek nyelvi jogai és a kisebbségi nyelvhasználat színterei, különös tekintettel a magyar közösségre http://adattar.adatbank.transindex.ro/tanulmany/06_Szabomihaly_Gizella.htm (Utolsó letöltés ideje: 2016. 04.20.)
10. Szabó Mihály Gizella (2002): Törvény és gyakorlat: a szlovákiai kisebbségek nyelvi jogai az 1999. évi kisebbségi nyelvhasználati törvény tükrében, In. Magyar nyelvtervezés Szlovákiában. Tanulmányok és dokumentumok, Kalligram, Pozsony, 19–41. p.
11. Vass Ágnes: A kisebbségi nyelvhasználat helyzete Szlovákiában, In. Létünk különszám, 2013. http://epa.oszk.hu/00900/00997/00028/pdf/EPA00997_letunk_2013_k_072-091.pdf (Utolsó letöltés ideje: 2016. 04.20.)